

2. Шемчук В. В. Інформаційна безпека та інформаційна оборона в контексті розвитку вітчизняної доктрини й законодавчої основи. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. Т. 30(69). № 4. С. 31-37.
3. Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28.12.2021 р. № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n5>
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану»: Указ Президента України від 19.03.2022 р. № 152/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/152/2022#n2>
6. Литвин С. Особливості надання інформаційних послуг органами державної влади та місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 4. С. 35-43.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-36>

**THE LEGAL REGIME OF THE MAIN GAS PIPELINE
«NORD STREAM – 2» IN ACCORDANCE WITH THE LAW
OF THE EUROPEAN UNION**

**ПРАВОВИЙ РЕЖИМ МАГІСТРАЛЬНОГО ГАЗОПРОВОДУ
«ПІВНІЧНИЙ ПОТІК – 2» ВІДПОВІДНО ДО ПРАВА
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Yumoranov D. I.
Postgraduate Student
Scientific Institute of Public Law
Kyiv, Ukraine

Юморанов Д. І.
аспірант
Науково-дослідний інститут
публічного права
м. Київ, Україна

Правовий режим міжнародних газопроводів вже був предметом наукового дослідження українських вчених-юристів в аспекті правового забезпечення міжнародного транспортування газу [1]. Одним із таких

міжнародних трубопроводів є проект «Північний потік-2», який реалізовував російський державний «Газпром» у період з 2011 року до 2021 року разом з консорціумом європейських енергетичних компаній, був розроблений для транспортування природного газу безпосередньо з Росії до Німеччини – і, отже, до Європейського Союзу (ЄС) – дном Балтійського моря. Метою проекту було збільшення транзиту природного газу з Росії до ЄС шляхом подвоєння потужності існуючого газопроводу «Північний потік-1», та посилення ролі Німеччини як регіонального газового транзитера та хабу [2]. Водночас, обходячи будь-які інші транзитні країни, такі як Україна, також можна було уникнути політичних суперечок із цими країнами, які потенційно можуть вплинути на надійність транзиту.

Із набуттям чинності Лісабонської угоди в грудні 2009 року в первинному законодавстві ЄС вперше було створено конкретну правову основу для енергетичного сектору. Ця правова основа закріплена в статті 194(1) Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС), яка зазначає, що енергетична політика Союзу в дусі солідарності спрямована, зокрема, на забезпечення функціонування енергетичного ринку та безпеки енергопостачання в Союзі. Ще до Лісабонської угоди все ще чинна Третя газова директива від липня 2009 року, яка регулює внутрішній ринок природного газу [3], також часто зазначає солідарність як засіб захисту внутрішнього ринку природного газу (наприклад, у статті 6), а також важливість самого внутрішнього ринку та безпеки енергопостачання. Таким чином, очевидно, що ці три принципи – солідарність, функціонуючий внутрішній енергетичний ринок і безпека постачання – становлять першорядні цілі енергетичного права Є С. Тим не менш, у світлі статті 194(2) ДФЄС, яка гарантує, що заходи, вжиті відповідно до статті 194 ДФЄС, не впливатимуть на права держав-членів вибирати енергетичні ресурси та постачальників, солідарність у контексті енергетичного законодавства тлумачиться як «розпливчаста» [4, с. 440] і просто «політична» [5] або як «інтерпретаційне, а не юридично обов'язкове зобов'язання» [6].

Як уже згадувалося вище, солідарність в енергетичному праві також можна знайти у вторинному праві ЄС, головним чином у Третій газовій директиві, яка трохи передусе набуттю чинності Лісабонської угоди, але яка все ще діє. Загальною метою цієї директиви є консолідація внутрішнього енергетичного ринку Союзу шляхом, серед іншого, досягнення конкурентоспроможних цін і сприяння безпеці постачання природного газу. З цієї метою директива встановлює різні зобов'язання,

але є два основних аспекти: (i) вимога відокремлення (анбандлінг) та (ii) доступ третіх сторін; що найкраще відображають зобов'язання щодо солідарності в енергетичному законодавстві між членами ЄС.

У світлі зазначеного важливо також виокремити статтю 11 Третьої газової директиви, яка передбачає, що в сертифікації на відповідність вимогам відокремлення (анбандлінг) та доступу третіх сторін має бути відмовлено, якщо власник транспортної системи, залучений до процесу, контролюється особами з третьої країни, яка не відповідає цим двом вимогам, або якщо надання сертифікації поставить під загрозу безпеку енергопостачання до Союзу. В академічних колах і за їх межами статтю 11 уже охрестили «застереженням про Газпром». Причина цього полягає в тому, що, незважаючи на те, що положення, безумовно, стосується всіх третіх країн, воно чітко розроблено для застосування в першу чергу до російського газового монополіста «Газпрому» [7, с. 362]. Як наслідок, це є значною перешкодою для «Газпрому» володіти та експлуатувати транспортні мережі в межах ЄС, оскільки вони не відповідають вимогам Третьої газової директиви.

Після цього огляду солідарності в енергетичному законодавстві ЄС та його основних елементів головним питанням залишається, чи законодавство ЄС загалом і Третя газова директива зокрема застосовуються до проекту «Північний потік-2»? Хоча беззаперечно, що розширення цієї трубопровідної системи на суші регулюватиметься законодавством ЄС, наразі незрозуміло, чи поширюватимуться ці ж правила на її морську інфраструктуру. Вирішальним питанням тут є природа та юридичне визначення трубопроводу. Проект «Північний потік-2» розглядає систему як імпорتنний трубопровід, єдиною функцією якого є транспортування газу до кордону внутрішнього енергетичного ринку [8]. Таким чином, проект «Північний потік-2» не підпадає під визначення транспортної інфраструктури або інтерконектора за значенням статті 2(17) Третьої газової директиви, а отже, не підпадає під сферу дії цієї директиви.

Якщо припустити, що законодавство ЄС загалом і Третя газова директива зокрема не застосовуються до морських частин газопровідної системи «Північний потік-2», цілком зрозуміло, як зазначила Рада Європейського Союзу у своєму правовому висновку, що ця трубопровідна система регулюватиметься міжнародним правом – хоча ще невідомо, яким саме міжнародно-правовим режимом. Найбільш життєздатними кандидатами є Договір до Енергетичної Хартії.

Договір до Енергетичної Хартії (ДЕХ) набув чинності в 1998 році і є унікальним багатостороннім договором, оскільки він встановлює

детальні права та зобов'язання в енергетичному секторі щодо широкого спектру інвестицій, торгівлі та підвищення енергоефективності. Як окреслено у статті 4, метою є «створення правової бази для сприяння довгостроковій співпраці в енергетичній сфері на основі взаємодоповнюваності та взаємної вигоди [...]» [9]. Цей дух співпраці в енергетичному секторі, мабуть, найкраще виражений іншою метою цього договору, а саме: спільні правила транзиту енергії, включаючи положення про невтручання в транзит та спеціальну процедуру примирення транзитних суперечок, таким чином запроваджуючи режим транзиту енергії під міжнародним контролем. Цей принцип свободи транзиту закріплено в статті 7 ДЕХ, яка в пункті 1 зобов'язує сторони «вживати необхідних заходів для сприяння транзиту енергетичних матеріалів і продуктів відповідно до принципу свободи транзиту».

Незважаючи на те, що всі країни-члени ЄС, а також сам ЄС є одними з договірних сторін ДСХ, Російська Федерація не є такою. Росія підписала договір, але так і не ратифікувала його, і, лише тимчасово застосовувала його відповідно до статті 45 [10, с. 665–666] до 2009 року, коли він припинив тимчасове застосування, з кількох причин. Це означає, що навіть якби договір містив будь-які вимоги щодо відокремлення та доступу третіх сторін у контексті «Північного потоку-2», Росія – як просто підписант – не мала б юридичного зобов'язання.

Література:

1. Чижмар Ю. І. Правовий режим міжнародних трубопроводів: поняття та основні характеристики. Часопис Київського університету права. 2010. № 3. С. 306–309.
2. Harald Hecking, Simon Schulte, Adnan Vatansever, and Slawomir Raszewski, «Final Report: Options for Gas Supply Diversification for the EU and Germany in the Next Two Decades», Report by the ewi Energy Research & Scenarios GmbH and the European Centre for Energy and Resource Security (eucers), October 2016, 49.
3. Directive 2009/73/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 2003/55/EC, OJ L 211/94, 14 August 2009. For an overview of the Third Gas Directive, see eg, Nicole Herweg, European Union Policy-Making: The Regulatory Shift in Natural Gas Market Policy (Palgrave Macmillan, Cham, 2017), 187–228.

4. Tomas Maltby, «European Union Energy Policy Integration: A Case of European Commission Policy Entrepreneurship and Increasing Supranationalism», 55 *Energy Policy* (2013), 435–444.

5. Marcus Klamert, *The Principle of Loyalty in EU Law* (oup, Oxford, 2014) 35.

6. Theodore Konstadinides, «Civil Protection in Europe and the Lisbon ‘Solidarity Clause’: A Genuine Legal Concept or a Paper Exercise», Uppsala Faculty of Law Working Paper (2011), 4–21.

7. Moritz Wüstenberg and Kim Talus, «wto Law Perspectives on EU-Russia Energy Trade: Worlds Apart or Minor Differences», 11(4) *Journal of World Energy Law and Business* (2018), 360–371.

8. Andreas Goldthau, «Assessing Nord Stream 2: Regulation, Geopolitics & Energy Security in the EU, Central Eastern Europe & the UK», European Centre for Energy and Resource Security (eucers) and King’s Russia Institute, 2016, 22.

9. For a comprehensive overview, see, e.g., Craig S. Bamberger, «An Overview of the Energy Charter Treaty», in Thomas W. Wälde (ed.), *The Energy Charter Treaty: An East-West Gateway for Investment and Trade* (Kluwer, The Hague, 1996) 1–34; Kaj Hobér, «The Energy Charter Treaty: An Overview», 8(3) *Journal of World Investment & Trade* (2007), 323–355; and Thomas Roe, Matthew Happold, and James Dingemans QC, *Settlement of InvestorState Disputes under the Energy Charter Treaty* (cup, Cambridge, 2011).

10. William Spiegelberger, «The Enforcement of Foreign Arbitral Awards in Russia: An Analysis of the Relevant Treaties, Laws, and Cases», 16(2) *American Review of International Arbitration* (2005), 261–313, at 271 fn 48; Peter C. Laidlaw, «Provisional Application of the Energy Charter as Seen in the Yukos Dispute», 52(2) *Santa Clara Law Review* (2012), 655–684.